

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

НІКІТІН АНАТОЛІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК 343.343.6 (477)

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ
ПОРЯДКУ В'ЇЗДУ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНУ ТЕРИТОРІЮ
УКРАЇНИ ТА ВИЇЗДУ З НЕЇ**

**12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право**

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент
Вознюк Андрій Андрійович,
Національна академія внутрішніх справ,
завідувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування

Офіційні опоненти:
доктор юридичних наук
Небитов Андрій Анатолійович,
Головне управління Національної поліції в Київській області,
заступник начальника – начальник кримінальної поліції

кандидат юридичних наук
Гацелюк Віталій Олександрович,
Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України,
старший науковий співробітник відділу кримінального права,
кримінології та судоустрою

Захист відбудеться 6 липня 2018 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.03 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий 5 червня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.Г. Братель

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Україна згідно з Конституцією України є суверенною і незалежною державою. Суверенітет України поширюється на всю її територію, яка в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою. Перебування на території України підрозділів збройних сил інших держав з порушенням процедури, визначеної Конституцією та законами України, Гаазькими конвенціями 1907 р., IV Женевською конвенцією 1949 р., а також у супереччя Меморандуму про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 1994 р., Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією 1997 р. та іншим міжнародно-правовим актам є окупацією частини території суверенної держави Україна та міжнародним протиправним діянням з усіма наслідками, передбаченими міжнародним правом.

У зв'язку з агресивними діями Російської Федерації, територія Автономної Республіки Крим і відповідна територія Луганської та Донецької області на сьогодні окупована. Згідно із Законом України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 р. № 1207-VII, чинний Кримінальний кодекс (далі – КК) України доповнено ст. 332-1, що регламентує відповідальність за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї.

За чинним законодавством тимчасово окупованою територією (далі – ТОТ) визнається: 1) сухопутна територія Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, внутрішні води України цих територій; 2) внутрішні морські води і територіальне море України навколо Кримського півострова, територія виключної (морської) економічної зони України вздовж узбережжя Кримського півострова та прилеглого до узбережжя континентального шельфу України, на які поширюється юрисдикція органів державної влади України відповідно до норм міжнародного права, Конституції та законів України; 3) повітряний простір над цими територіями.

Зважаючи на досить значну кількість зовнішніх та внутрішньодержавних дестабілізуючих чинників, введення до КК України відповідальності за вищезазначені дії є доцільним. Підтвердженням цього можуть слугувати статистичні дані МВС України та Генеральної прокуратури України, які, зокрема, свідчать, що впродовж 2014–2017 рр. зареєстровано 180 злочинних порушень порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї. До суду за вказаний період направлено 24 кримінальні провадження. Притягнуто до кримінальної відповідальності 24 особи¹. Ці дані свідчать не тільки про кількісний показник порушень порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї, а й, зважаючи на економіко-політичну ситуацію в країні, про надзвичайно високу латентність цього злочину та проблеми судової практики. Зазначене зумовлене, зокрема, недосконалістю положень КК України в частині відповідальності за порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї і відсутністю ґрунтовних наукових напрацювань з питань протидії досліджуваному злочину.

¹ Дані Міністерства внутрішніх справ України // Міністерство внутрішніх справ: [сайт]. Київ, 2017. URL : <http://mvs.gov.ua>. Дані Генеральної прокуратури України // Генеральна прокуратура України : [сайт]. Київ, 2018. URL: <http://www.gp.gov.ua>.

Опитані нами працівники слідчих та оперативних органів Національної поліції України (68 %) підтверджують наявність неточностей у законодавчих формулюваннях кримінально-правової заборони порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї, що може негативно впливати на якість слідчої і судової практики застосування цього кримінально правового інституту.

Певні аспекти кримінальної відповідальності за діяння, передбачені ст. 332-1 КК України, і схожі за своєю сутністю діяння були предметом наукових досліджень таких учених-криміналістів, як П.П. Андрушко, М.І. Бажанов, О.М. Бандурка, Ю.В. Баулін, І.Г. Богатирьов, В.І. Борисов, Я.М. Брайнін, А.А. Вознюк, П.А. Воробей, В.О. Гацелюк, В.О. Глушков, В.К. Грищук, Н.О. Гуторова, О.М. Джу́жа, В.В. Дьомін, О.О. Дудоров, І.О. Колб, М.Й. Коржанський, В.М. Куц, О.Г. Колб, О.М. Костенко, В.М. Кудрявцев, В.В. Кузнєцов, Н.Ф. Кузнєцова, В.М. Куц, С.Я. Лихова, П.С. Матишевський, М.І. Мельник, В.А. Мисливий, П.П. Михайленко, А.А. Музика, В.О. Навроцький, А.А. Небитов, В.І. Осадчий, М.І. Панов, А.А. Піонтовський, А.В. Савченко, В.В. Сташис, Є.Л. Стрельцов, М.С. Таганцев, С.А. Тарарухін, В.Я. Тацій, А.Н. Трайнін, Є.В. Фесенко, П.Л. Фріс, М.І. Хавронюк, В.В. Черней, В.І. Шакун, С.С. Яценко. При написанні роботи проаналізовано праці, в яких досліджено питання кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї, науковців В.І. Антипова, Б.В. Бабіна, Ю.О. Данилевської, З.А. Загине́й, Л.Ю. Капітанчук, Ю.Б. Курилюка, М.А. Магеррамова, Т.Є. Огнева.

Праці цих учених мають значну наукову і практичну цінність, проте не містять окремого комплексного дослідження питань кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї.

Поза увагою вищезазначених науковців залишились питання розмежування дій, що становлять об'єктивну сторону цього злочину, а також момент закінчення даного злочинного діяння, немає однотайності при тлумаченні терміна «коло інтересів держави», не досліджено можливість учинення дій з корисливих або інших особистих інтересів тощо. Така ситуація пояснюється постійними змінами, які вносяться до законодавства, а також новизною даної проблематики в кримінально-правовій практиці нашої держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Концепції Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, ратифікованої Законом України від 21.11.2002 р. № 228-IV; Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11.07.2001 р. № 2623-III; Концепції реформування кримінальної юстиції України (Указ Президента України від 08.04.2008 р.); Плану заходів щодо реалізації цієї Концепції (розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.08.2008 р.); Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на 2015–2019 роки, пп. 2.6, 5.11 (наказ МВС України від 16.03.2015 р. № 275); Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 рр., схвалених рішенням Вченої ради академії від 26.12.2017 р. (протокол № 28).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол № 23 від 29.11.2016 р.) та включено до переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України (№ 825, 2016 р.).

Мета і задачі дослідження. *Метою* дисертації є комплексна кримінально-правова характеристика інституту відповідальності за порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї, формування на цій основі науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення законодавства, а також правозастосовної практики в даній сфері.

Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити такі *задачі*:

- надати оцінку стану наукового розроблення і визначити теоретико-методологічні засади дослідження інституту кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї;

- провести періодизацію історичного розвитку законодавства про кримінальну відповідальність за порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї;

- оцінити кримінально-правове законодавство та практику його застосування шляхом проведення порівняльно-правового дослідження законодавства зарубіжних країн щодо відповідальності за порушення порядку в'їзду на ТОТ та виїзду з неї;

- охарактеризувати об'єктивні ознаки складу злочину, передбаченого ст. 332-1 КК України;

- надати наукове обґрунтування щодо розуміння суб'єктивних ознак досліджуваного складу злочину;

- визначити ознаки відмежування та з'ясувати особливості кваліфікації порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї, зокрема у разі, якщо вчинення за порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї поєднується з вчиненням інших суміжних злочинів;

- сформулювати пропозиції щодо змін та доповнень до кримінально-правової норми, яка передбачає кримінальну відповідальність за порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини у сфері забезпечення кримінально-правової охорони державних, митних, адміністративних кордонів та вільних економічних зон.

Предмет дослідження – кримінальна відповідальність за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї.

Методи дослідження репрезентовані системою загальнонаукових і спеціально-наукових методів, що забезпечили об'єктивний аналіз досліджуваного предмета. З урахуванням специфіки теми, мети і задач дослідження застосовано такі наукові методи: *діалектичний* – для забезпечення дослідження кримінально-правових положень про відповідальність за порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї в їх взаємозв'язку, а також для формування висновків і пропозицій за темою дослідження (розділи 1–3); *структурно-функціональний* – для комплексного дослідження кримінально-правової норми, що передбачає

відповідальність за порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї і формування на цій основі науково обґрунтованих пропозицій з урахуванням існуючих потреб практики (розділи 1–3); *історико-правовий* – для розкриття історичного розвитку кримінально-правової заборони порушення порядку в'їзду на територію України та виїзду з неї (підрозділ 1.2); *порівняльно-правовий* – для виявлення схожого, відмінного, загального та унікального у кримінальному законодавстві України й іноземних держав щодо відповідальності за порушення порядку в'їзду на ТОТ та виїзду з неї (підрозділ 1.3); *логіко-семантичний* – для проведення поглибленого вивчення категоріально-понятійного апарату (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1, 3.2); *догматичний* – для виявлення та вивчення можливостей удосконалення кримінально-правової норми, що передбачає відповідальність за порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2); *узагальнення* – для формування на основі вже відомих поглядів науковців та практиків новітніх пропозицій щодо визначення змісту кримінально-правової заборони порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї (підрозділи 2.1, 2.2); *статистичний* – для дослідження даних слідчої та судової практики про злочини, пов'язані з порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1, 3.2); *соціологічний* – під час проведення анкетування з питань кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1, 3.2); *моделювання* – для формулювання пропозицій щодо удосконалення законодавства України, яке обумовлює кримінальну відповідальність за порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї, як у теоретичному, так і практичному аспекті (висновки).

Емпіричну базу дослідження становлять результати анкетування 380 працівників слідчих та оперативних органів Національної поліції України щодо питань кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї; дані, отримані при аналізі статистичних даних щодо кримінальних проваджень, розпочатих за ст. 332-1 КК України в період 2014–2017 рр.; статистичні дані МВС України щодо кількості виявлених та розкритих злочинів, пов'язаних із порушенням порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї за 2014–2017 рр.; статистичні дані Генеральної прокуратури України щодо кількості розпочатих кримінальних проваджень і кримінальних проваджень, у яких особам вручено повідомлення про підозру за вчинення злочинів, пов'язаних з порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї за 2014–2017 рр.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером і змістом розглянутих питань дисертація є одним із перших в Україні комплексним науковим дослідженням проблем кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї. Конкретний внесок дисертанта в наукове розроблення питань кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї полягає в обґрунтуванні пропозицій і рекомендацій, що містять елементи наукової новизни та мають теоретичне й практичне значення для застосування ст. 332-1 КК України, зокрема:

вперше:

– здійснено порівняльно-правове дослідження кримінально-правової заборони порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї за чинним законодавством України, пострадянських країн і країн Західної Європи, на підставі чого сформульовано низку конкретних законодавчих пропозицій щодо удосконалення змісту ст. 332-2 КК України шляхом зміни її редакції, а саме: доповненням вказівкою на місце вчинення злочину, обґрунтування необхідності визначення спеціального суб'єкта злочину – іноземець або особа без громадянства;

– при аналізі об'єктивної сторони розглядуваного злочину теоретично та практично обґрунтовано, що вона складається із двох не взаємозалежних між собою дій щодо в'їзду *або (виділено авт.)* виїзду з тимчасово окупованої території. Сполучник *та*, що вжито законодавцем у нині чинній нормі, значно звужує її сутність та ускладнює кваліфікацію даного злочинного діяння;

– науково доведено, що об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 332-1 КК України, характеризується такою сукупністю ознак, як дія у вигляді фактичного порушення порядку в'їзду на ТОТ України, *або (виділено авт.)* виїзду з неї; місцем вчинення такого діяння (територія, що окупована, або територія, прилегла до такої території – лінія розмежування); моментом закінчення злочину – ним слід визнавати момент порушення порядку в'їзду на ТОТ України, або ж виїзду з неї;

– розкрито особливості кримінальної відповідальності за одержання неправомірної вигоди в разі сприяння в порушенні порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї. Кваліфікація дії службових осіб правоохоронних органів щодо одержання неправомірної вигоди за сприяння в порушенні порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї обумовлена встановленням умислу та наявністю чи відсутністю попередньої змови зазначених осіб;

– доведено, що розуміння мети як ознаки суб'єктивної сторони цього злочину необхідно звужити. Надано авторське тлумачення словосполучення «коло інтересів держави» відповідно до безпосереднього об'єкта;

– науково обґрунтовано необхідність віднесення корисливих та інших особистих мотивів порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї до кваліфікуючих ознак цього складу злочину, сформульовано пропозиції щодо доповнення ч. 2 ст. 332-1 КК України словосполученням «..., або вчинення даного злочину з корисливих або інших особистих інтересів»;

– обґрунтовано доктринальні погляди стосовно того, що родовим об'єктом при порушенні порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї є суспільні відносини щодо кримінально-правової охорони державних, митних, адміністративних та кордонів вільних економічних зон;

– на основі проведення аналізу санкцій ст. 332-1 КК України та судової практики стосовно даного діяння внесено пропозицію щодо встановлення нових строків покарання за вчинення даного злочину, а саме: збільшити термін покарання як за ч. 1 досліджуваного злочину, так і за кваліфікований та особливо кваліфіковані склади злочину. Цю новелу аргументовано досить високим ступенем суспільної небезпечності даного злочинного діяння;

удосконалено:

- розуміння поняття «службове становище», яке слід тлумачити більш широко, включаючи випадки використання службовою особою впливу чи авторитету в разі порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї, учиненого службовою особою;

- наукове розуміння сутності та змісту вини суб'єкта злочину при вчиненні ним діяння у вигляді порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї, а саме інтелектуальний та воловий момент умислу при вчиненні даного діяння;

- твердження, що безпосереднім об'єктом цього злочину є суспільні відносини стосовно забезпечення особливого правового режиму на ТОТ України та відновлення в межах ТОТ конституційного ладу України;

- сукупність ознак, які вказують на відмежування порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї від суміжних складів злочинів, таких як: незаконне переправлення осіб через державний кордон України (ст. 332 КК України), порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю (ст. 333 КК України), передача або збирання відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни (ст. 330 КК України);

дістало подальший розвиток:

- дослідження виникнення та розвитку кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на територію України та виїзду з неї, що хронологічно охоплює чотири періоди. Обґрунтовано науково-теоретичне значення історичного розвитку кримінальної відповідальності для подальшого вдосконалення ст. 332-1 КК України;

- пропозиції вчених щодо розширення кола службових осіб, які для вчинення даного злочину можуть використовувати своє службове становище, та віднесення до таких осіб тих, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням обліково-контрольних функцій, чи виконують такі функції за спеціальним повноваженням;

- положення, що кваліфікований склад ч. 2 ст. 332-1 КК України характеризується додатковим факультативним об'єктом – відносинами у сфері службової діяльності;

- твердження, що потерпілим від порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї є держава;

- теоретичні засади стосовно визначення ознак загального суб'єкта даного злочину та встановлення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї;

- наукове розуміння механізму спричинення шкоди під час порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї;

– положення щодо кваліфікації порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї у випадках вчинення цього злочину в поєднанні з іншими суміжними злочинами.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації мають прикладний характер і використовуються у:

– *законотворчій сфері* – при внесенні змін та доповнень до диспозиції ст. 332-1 КК України (довідка Інституту законодавства Верховної Ради України від 30.04.2018 р. № 22/234/2-1-15);

– *практичній діяльності* – для удосконалення кримінально-правової кваліфікації злочинів, передбачених ст. 332-1 КК України (акти впровадження у практичну діяльність Департаменту юридичного забезпечення МВС України від 15.05.2017 р., Головного слідчого управління Національної поліції України від 20.04.2018 р.);

– *освітньому процесі* – при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальне право», «Кваліфікація злочинів, підслідних ОВС» і «Теорія кваліфікації злочинів», а також при розробленні підручників і навчальних посібників з кримінально-правових дисциплін (акти впровадження Національної академії внутрішніх справ від 12.03.2018 р., Одеського державного університету внутрішніх справ від 03.04.2018 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки та пропозиції, сформульовані в дослідженні, оприлюднено на наукових конференціях та засіданнях круглих столів, зокрема: «Правоохоронна діяльність: історія, сучасний стан та перспективи розвитку» (присвячена пам'яті видатного науковця О.Ф. Граніна) (м. Київ, 23 березня 2017 р.); «Кримінологічна теорія та практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 24 березня 2017 р.); «Корупційна злочинність у міжнародному вимірі: форми, методи та засоби протидії» (м. Київ, 9–10 листопада 2017 р.); «Безпека дорожнього руху: правові та організаційні аспекти» (м. Кривий Ріг, 17 листопада 2017 р.); «Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи» (м. Київ, 24 листопада 2017 р.); «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 21 квітня 2018 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дослідження, що сформульовані в дисертації, відображено в 12 наукових публікаціях, серед яких п'ять статей – у фахових виданнях, внесених до переліку МОН України, дві статті – у міжнародному науковому періодичному виданні (Республіки Молдова), а також п'ять тез доповідей на наукових конференціях та круглих столах.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (237 найменувань на 25 сторінках) і 5 додатків на 12 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 218 сторінок, з яких основний текст – 180 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, окреслено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено дані про їх апробацію і впровадження, а також відомості щодо публікацій, структури й обсягу дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження, історичний і порівняльно-правовий аналіз кримінального законодавства щодо порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї» складається з трьох підрозділів, у яких розглянуто сучасний стан наукового розроблення питань кримінально-правової характеристики порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї, історичні передумови встановлення кримінальної відповідальності за цей злочин, здійснено порівняльно-правове дослідження кримінального законодавства зарубіжних країн щодо відповідальності за порушення порядку в'їзду на ТОТ та виїзду з неї.

У *підрозділі 1.1 «Стан наукових досліджень проблем порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї»* наведено аналіз ступеня наукового розроблення теми, визначено основоположні засади здійснення дослідження кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на територію України та виїзду з неї, обґрунтовано необхідність комплексного використання загальнонаукових і спеціально-наукових методів. Акцентовано увагу на тому, що центральним поняттям у контексті пізнання кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на територію України та виїзду з неї є безпосередньо склад злочину як сукупність об'єктивних і суб'єктивних ознак, а тому першочергово дослідження потребує сам склад злочину, передбачений ст. 332-1 КК України, та особливості законодавчого закріплення його ознак.

У *підрозділі 1.2 «Історичний розвиток кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на територію України та виїзду з неї»* досліджено процес зародження і розвитку кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на територію України та виїзду з неї у вітчизняному законодавстві, починаючи із правових пам'яток часів Київської Русі і до сьогодні. Обґрунтовано, що кримінальна відповідальність за порушення порядку в'їзду на територію України та виїзду з неї початково охоплювалася відповідальністю за інші суміжні злочини і тільки згодом знайшла самостійне нормативне закріплення.

Відповідно до цього виокремлено такі періоди розвитку інституту кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на територію України та виїзду з неї: 1) період становлення кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на територію України та виїзду з неї й ототожнення досліджуваного протиправного діяння з перетинаннями державних кордонів (IX ст. – перша половина XVII ст.); 2) період нормативного закріплення кримінальної відповідальності за перетинання державних кордонів (друга половина XVII ст. – 1921 р.); 3) радянський період розвитку кримінальної відповідальності за перетинання державних кордонів (1922–2001 рр.); 4) сучасний період розвитку кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на територію України та виїзду з неї (2001 р. і донині).

У підрозділі 1.3 «Кримінальне законодавство зарубіжних країн про відповідальність за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї» досліджено об'єктивні й суб'єктивні ознаки складу порушення порядку в'їзду на ТОТ та виїзду з неї за кримінальним законодавством зарубіжних країн. Обґрунтовано необхідність проведення дослідження саме кримінального законодавства країн романо-германської правової сім'ї.

Визначено, що у кримінальному законодавстві зарубіжних країн норма про відповідальність за порушення порядку в'їзду на ТОТ та виїзду з неї, як правило, міститься в розділах (главах) про відповідальність за злочини проти держави. Констатовано, що суб'єктом порушення порядку в'їзду на ТОТ та виїзду з неї (перетинання державного кордону), за законодавством переважної більшості зарубіжних країн, є загальний суб'єкт злочину, а суб'єктивна сторона характеризується виною у формі прямого умислу. Найбільш поширеною кваліфікуючою ознакою за законодавством інших країн є корисливий мотив учинення цього злочину (КК Киргизької Республіки, Латвійської Республіки, Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Республіки Таджикистан). Проте встановлено цю кваліфікуючу ознаку лише в тих КК, у яких не передбачено мотив порушення порядку в'їзду на ТОТ та виїзду з неї (перетинання державного кордону) як ознаку суб'єктивної сторони основного складу злочину. Доведено, що такий підхід є досить перспективним та може бути перейнятий українським законодавцем.

Виділено закономірності щодо описання ознак об'єктивної сторони порушення порядку в'їзду на ТОТ та виїзду з неї в диспозиціях кримінально-правових норм зарубіжних країн.

Розділ 2 «Об'єктивні та суб'єктивні ознаки порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Об'єктивні ознаки порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї» проаналізовано ознаки об'єкта та об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 332-1 КК України.

Родовим об'єктом порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї є суспільні відносини, які забезпечують охорону державних кордонів. Безпосереднім об'єктом цього злочину є суспільні відносини щодо забезпечення особливого правового режиму на тимчасово окупованій території України та відновлення в межах ТОТ конституційного ладу України. Кваліфікований склад ч. 2 ст. 332-1 КК України характеризується додатковим факультативним об'єктом – відносини у сфері службової діяльності.

Обґрунтовано, що об'єктивна сторона порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї складається з двох не взаємозалежних між собою дій щодо в'їзду *або* (виділено авт.) виїзду з тимчасово окупованої території. Сполучник *та*, що вжито законодавцем у нині чинній нормі, значно звужує її сутність та ускладнює кваліфікацію даного злочинного діяння.

Розглянуто різні підходи стосовно поняття «порушення порядку». Проаналізовано ознаки ТОТ України як місця вчинення злочину. Обґрунтовано важливість теоретичного розуміння засобів учинення злочину.

Доведено, що моментом закінчення даного злочину слід визнавати момент порушення порядку в'їзду на ТОТ України, або ж виїзду з неї. Таку думку, зокрема, поділяють 54,6 % опитаних респондентів.

У підрозділі 2.2 «Суб'єктивні ознаки порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї» досліджено ознаки суб'єкта та суб'єктивної сторони саме в контексті складу порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї.

Визначено, що суб'єктом злочину, передбаченого ст. 332-1 КК України, є загальний суб'єкт злочину – фізична осудна особа, яка досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, і спеціальний – службова особа.

Обґрунтовано доцільність розширення кола службових осіб та віднесення до цих осіб тих, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням обліково-контрольних функцій, чи виконують такі функції за спеціальним повноваженням.

Термін «службове становище» потрібно тлумачити широко у випадках порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї, учиненого службовою особою, і включати в це поняття випадки використання службовою особою впливу чи авторитету.

Осудність як ознака суб'єкта порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї означає, що фізична особа здатна: 1) усвідомити, що своїми діями перетинає контрольно-пропускний пункт; 2) усвідомлює це; 3) самостійно свідомо обирає для себе поведінку (у такому випадку це активні дії, якими є перетинання контрольно-пропускного пункту); 4) керувати такою поведінкою надалі.

Констатовано, що вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність за порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї, визначається за ч. 1 ст. 22 КК України, яким є 16-річний вік особи.

Обґрунтовано необхідність доповнення ст. 332-1 КК України кваліфікуючою ознакою у вигляді порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї, вчиненої за попередньою змовою групою осіб (підтримали 83,7 % респондентів).

Установлено, що суб'єктивна сторона порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї характеризується прямим умислом.

Мотиви вчинення цього злочину уособлюються корисливими або іншими особистими спонуканнями. Натомість мета – конкретизується в диспозиції ст. 332-1 КК України, а тому, по суті, має важливе значення для кваліфікації. Потреба належної законодавчої оцінки підвищеного ступеня суспільної небезпеки порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї, вчиненого з корисливих чи інших особистих мотивів, може бути реалізована через призму кваліфікуючих ознак цього злочину. Таку пропозицію, зокрема, підтримують 71,3 % опитаних слідчих та оперативних співробітників органів Національної поліції України. Сформульовано пропозиції щодо уточнення змісту ст. 332-1 КК України шляхом доповнення її в частині другій, яка закріплювала б кваліфікуючі ознаки порушення

порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї у вигляді корисливого чи іншого особистого мотиву, а також у вигляді вчинення порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї групою осіб за попередньою змовою.

Встановлення самого факту порушення особою порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї не може бути достатнім для висновку про наявність мети заподіяння шкоди інтересам держави. Однак проблема полягає в тому, що в диспозиції ч. 1 ст. 332-1 КК України мета визначена не конкретно: «заподіяння шкоди інтересам держави». Відповідно до Конституції України – це, зокрема, забезпечення прав і свобод людини, екологічної безпеки, соціального захисту, захисту суверенітету і територіальної цілісності України. Тому для розкриття мети як ознаки суб'єктивної сторони цього злочину необхідно звузити коло інтересів держави відповідно до безпосереднього об'єкта.

Розділ 3 «Особливості кваліфікації порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї і покарання за це діяння» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Особливості кваліфікації порушенні порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї»* розглянуто питання кримінально-правової оцінки досліджуваного злочину у випадках вчинення його в поєднанні із суміжними злочинами.

Важливість вирішення питання кваліфікації дій службових осіб правоохоронних органів щодо одержання неправомірної вигоди за сприяння в порушенні порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї в науково-практичному плані зумовлює необхідність концептуального дослідження кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї, у контексті якого питання кваліфікації повинні мати важливе значення.

Застосування зазначеної кваліфікації дії службових осіб правоохоронних органів щодо одержання неправомірної вигоди за сприяння в порушенні порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї обумовлено необхідністю обов'язкового встановлення умислу та наявності чи відсутності попередньої змови зазначених уповноважених осіб. Кваліфікація дій за ч. 3 ст. 369 КК України охоплює випадки, в яких наявний спільний умисел на одержання неправомірної вигоди з використанням службового становища не лише в п'ятьох осіб, а й у двох, трьох або чотирьох, оскільки у ст. 368 КК України відсутня особливо кваліфікуюча ознака щодо вчинення злочину організованою групою осіб.

Частина 5 ст. 27, ч. 3 ст. 332-1 КК України застосовуються при усуненні перешкод (нейтралізація чинників, причин або умов, що заважають вчиненню злочину) або в разі причетності (обіцянка до закінчення вчинення злочину не повідомляти про достовірно відомий підготовлюваний або вчинюваний злочин) до порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї.

Так, заздалегідь обіцяне повідомлення про достовірно відомий підготовлюваний або вчинюваний злочин службовою особою правоохоронних органів чи усунення причин або умов, що заважають вчиненню злочину, передбаченого ст. 332-1 КК України, потребує додаткової кваліфікації за ч. 5 ст. 27 та відповідною частиною ст. 332-1 КК України як пособництво в порушенні

порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї. Ураховуючи те, що воно було вчинено організованою групою з використанням службового становища, при кваліфікації застосовується особливо кваліфікований склад даного злочинного діяння (ч. 3 ст. 332-1 КК України).

У підрозділі 3.2 *«Покарання за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї»*, ґрунтуючись на базових положеннях національного кримінального законодавства, доведено, що межі покарання за досліджуваний злочин необхідно збільшити. Зокрема, запропоновано збільшення терміну покарання за ч. 1 досліджуваного злочину від трьох до п'яти років або позбавлення волі на той самий строк, а також збільшення санкцій за ч. 2 ст. 332-1 КК України – позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років; за ч. 3, ст. 332-1 КК України – позбавлення волі на строк від восьми до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років.

Змін до санкції даного злочину вимагає як судова практика, так і оцінка ступеня суспільної небезпеки даного діяння. Доведено, що суд позбавлений об'єктивного права за необхідності призначення більш суворого покарання у зв'язку з існуючими межами нині діючих санкцій. Ураховуючи резонансність та політико-економічну обумовленість встановлення кримінальної відповідальності за такі дії, вважаємо, що закріплені в чинній редакції КК України покарання за нього не відповідає ступеню суспільної небезпеки вказаного злочину. На користь вищезазначеної позиції наведено також судову практику низки зарубіжних країн.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягало в дослідженні питань кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на територію України та виїзду з неї і формулюванні теоретичних положень та рекомендацій, що відповідають вимогам наукової новизни, мають вагоме значення для науки та практики. Основними науковими і практичними результатами є такі:

1. Віддаючи належне науковим працям вітчизняних і зарубіжних учених (К. Беллами, К. Жиффара, Е. Ейхенвальда, Д. Клоерті, Я. Серковска-Монки, Е. Старка та ін.), питання кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на ТОТ та виїзду з неї знаходили тільки фрагментарне вивчення в сучасній науці кримінального права, оскільки донині не були предметом окремого комплексного дослідження, а розглядалися лише в контексті кримінально-правової характеристики суміжних складів злочинів. Усе це, власне, і зумовлює необхідність проведення окремого ґрунтовного комплексного дослідження питань кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на ТОТ та виїзду з неї, у межах якого необхідно розглянути об'єкт злочину, сутність суспільно небезпечного діяння у вигляді порушення порядку в'їзду на ТОТ та виїзду з неї, можливі способи вчинення зазначеного діяння, визначити момент закінчення цього

злочину, встановити ознаки суб'єкта та суб'єктивної сторони, з'ясувати можливості вчинення цього злочину з будь-яким іншим мотивом, крім корисливого чи іншого особистого, визначити особливості кваліфікації та ознаки відмежування порушення порядку в'їзду на ТОТ та виїзду з неї від суміжних складів злочинів та покарання за нього.

2. Установлено, що кримінальна відповідальність за порушення порядку в'їзду на територію України та виїзду з неї проходить такі етапи свого історичного розвитку: 1) період становлення кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на територію України та виїзду з неї й ототожнення досліджуваного протиправного діяння з перетинаннями державних кордонів (IX ст. – перша половина XVII ст.); 2) період нормативного закріплення кримінальної відповідальності за перетинання державних кордонів (друга половина XVII ст. – 1921 р.); 3) радянський період розвитку кримінальної відповідальності за перетинання державних кордонів (1922–2001 рр.); 4) сучасний період розвитку кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на територію України та виїзду з неї (2001 р. і донині).

3. Вивчення законодавства зарубіжних країн дало можливість виокремити такі підходи до описання ознак об'єктивної сторони порушення порядку в'їзду на ТОТ та виїзду з неї: 1) у тексті кримінально-правової норми не конкретизуються ознаки об'єктивної сторони порушення порядку в'їзду на ТОТ та виїзду з неї (перетинання державного кордону) (КК Грузії, Пенітенціарний кодекс Естонської Республіки, КК Киргизької Республіки, КК Латвійської Республіки, КК Республіки Австрія, КК Республіки Білорусь, КК Республіки Казахстан, КК Республіки Таджикистан, КК Республіки Узбекистан, КК Російської Федерації, КК Туркменістану); 2) у тексті кримінально-правової норми додатково зазначаються окремі ознаки об'єктивної сторони порушення порядку в'їзду на ТОТ та виїзду з неї (перетинання державного кордону) (КК Азербайджанської Республіки); 3) у тексті кримінально-правової норми описуються ознаки об'єктивної сторони порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї (перетинання державного кордону) та одного чи декількох інших злочинів (КК Литовської Республіки, КК Королівства Швеція, КК Республіки Болгарія, КК Республіки Вірменія, КК Федеративної Республіки Німеччина); 4) порушення порядку в'їзду на ТОТ та виїзду з неї (перетинання державного кордону) описується як один із способів учинення іншого злочину (КК Турецької Республіки). Водночас у КК Королівства Іспанія відображається підхід, що одночасно містить ознаки перших трьох підходів.

4. Родовим об'єктом порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї є суспільні відносини, які забезпечують охорону державних кордонів. Безпосереднім об'єктом цього злочину є суспільні відносини щодо забезпечення особливого правового режиму на тимчасово окупованій території України та відновлення в межах ТОТ конституційного ладу України. Кваліфікований склад ч. 2 ст. 332-1 КК України, характеризується додатковим факультативним об'єктом – відносини у сфері службової діяльності (таке твердження підтримують 94,2 % опитаних слідчих та оперативних працівників органів Національної поліції України).

Обґрунтовано, що об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 332-1 КК України, характеризується такою сукупністю ознак, як дія у вигляді фактичного порушення порядку в'їзду на ТОТ України, *або (виділено авт.)* виїзду з неї; місцем вчинення такого діяння (територія, що окупована, або територія, прилегла до такої території – лінія розмежування); моментом закінчення злочину – ним слід визнавати момент порушення порядку в'їзду на ТОТ України, або ж виїзду з неї;

Розглянуто різні підходи щодо поняття «порушення порядку». Виокремлено ознаки ТОТ України як місця вчинення злочину. Обґрунтовано важливість теоретичного розуміння засобів учинення злочину, під якими для іноземців та осіб без громадянства слід вважати підроблений паспортний документ та спеціальний дозвіл, виданий територіальним органом Державної митної служби або територіальним підрозділом Державної митної служби в Новотроїцькому чи Генічеському районах Херсонської області, а для громадянина України – підроблений паспорт громадянина України; паспорт громадянина України для виїзду за кордон; тимчасове посвідчення громадянина України; дипломатичний паспорт; службовий паспорт; посвідчення особи моряка; посвідчення члена екіпажу; посвідчення особи на повернення в Україну (дає право на в'їзд в Україну). Досліджено знаряддя вчинення злочину, передбаченого ст. 332-1 КК України.

5. Визначено, що суб'єктом порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї є як загальний суб'єкт злочину, тобто фізична осудна особа, яка на момент вчинення злочину досягла 16-річного віку, так і спеціальний. Розглянуто різні підходи щодо поняття спеціального суб'єкта злочину. Проаналізовано ознаки службової особи як суб'єкта порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї. Обґрунтовано важливість теоретичного розуміння даної категорії. Висвітлено обов'язкові та додаткові ознаки суб'єкта злочину, передбаченого ч. 2 ст. 332-1 КК України. Доведено, що така особа має бути наділена як загальними, так і спеціальними ознаками суб'єкта злочину. Відповідно до загальних ознак, це є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Спеціальна ознака свідчить про наявність статусу службової особи в розумінні ч. 3 та ч. 4 ст. 18 КК України.

Суб'єктивна сторона порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї характеризується прямим умислом. Мотиви вчинення цього злочину уособлюються корисливими або іншими особистими спонуканнями. Натомість мета конкретизується в диспозиції ст. 332-1 КК України, а тому, по суті, має важливе значення для кваліфікації. Потреба належної законодавчої оцінки підвищеного ступеня суспільної небезпеки порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї, вчиненого з корисливих чи інших особистих мотивів, може бути реалізована через призму кваліфікуючих ознак цього злочину. Таку пропозицію, зокрема, підтримують 71,3 % опитаних слідчих та оперативних працівників органів Національної поліції України.

Сформульовано пропозиції щодо уточнення змісту ст. 332-1 КК України на доповнення її в частині другій, яка закріплювала б кваліфікуючі ознаки порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї у вигляді корисливого чи іншого

особистого мотиву, а також у вигляді вчинення порушенні порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї групою осіб за попередньою змовою.

Встановлення самого факту порушення особою порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї не може бути достатнім для висновку про наявність мети заподіяння шкоди інтересам держави. Однак проблема полягає в тому, що в диспозиції ч. 1 ст. 332-1 КК України мета визначена не конкретно: «заподіяння шкоди інтересам держави». Відповідно до Конституції України – це, зокрема, забезпечення прав і свобод людини, екологічної безпеки, соціального захисту, захисту суверенітету і територіальної цілісності України. Тому для розкриття мети як ознаки суб'єктивної сторони цього злочину необхідно додаткове тлумачення терміна «коло інтересів держави» відповідно до безпосереднього об'єкта.

6. Кваліфікація дії службових осіб правоохоронних органів щодо одержання неправомірної вигоди за сприяння в порушенні порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї обумовлена тим, що треба обов'язково встановлювати умисел та наявність чи відсутність попередньої змови зазначених уповноважених осіб. Кваліфікація дій за ч. 3 ст. 369 КК України охоплює випадки, в яких наявний спільний умисел на одержання неправомірної вигоди з використанням службового становища не лише в п'ятьох осіб, а й у двох, трьох або чотирьох, оскільки у ст. 368 КК України відсутня особливо кваліфікуюча ознака щодо вчинення злочину організованою групою осіб.

Частина 5 ст. 27, ч. 3 ст. 332-1 КК України застосовуються при усуненні перешкод (нейтралізація чинників, причин або умов, що заважають вчиненню злочину) або в разі причетності (обіцянка до закінчення вчинення злочину не повідомляти про достовірно відомий підготовлюваний або вчинюваний злочин) до порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї.

7. Сформульовано пропозиції щодо уточнення диспозиції ст. 332-1 КК України, а саме: при аналізі об'єктивної сторони розглядуваного злочину теоретично та практично обґрунтовано, що вона складається з двох не взаємозалежних між собою дій з в'їзду *або* (виділено авт.) виїзду з тимчасово окупованої території. Сполучник *та*, що вжито законодавцем у нині чинній нормі, значно звужує її сутність та ускладнює кваліфікацію даного злочинного діяння.

Запропоновано доповнення диспозиції ч. 1 ст. 332-1 КК України вказівкою на форму вини, з якою вчинюється порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї. У зв'язку з цим ч. 1 ст. 332-1 КК України перед словом «порушення» доповнити словом «умисне».

Обґрунтовано необхідність віднесення корисливих та інших особистих мотивів порушення порядку в'їзду на ТОТ України та виїзду з неї до кваліфікуючих ознак цього складу злочину, сформульовано пропозиції щодо доповнення ч. 2 ст. 332-1 КК України словосполученням «..., або вчинення даного злочину з корисливих або інших особистих інтересів».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Нікітін А. А. Об'єктивна сторона порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. *Верховенство права*. 2016. № 3. С. 185–190.
2. Нікітін А. А. Порядок в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзд з неї як об'єкт злочину, передбачений ст. 332-1 КК України. *Право.ua*. 2017. № 1. С. 182–187.
3. Нікітін А. А. Критерії періодизації розвитку кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї. *Європейські перспективи*. 2017. № 2. С. 193–198.
4. Нікітін А. А. Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 332-1 Кримінального кодексу України. *Наше право*. 2017. № 3. С. 178–183.
5. Нікітін А. А. Особливості кримінальної відповідальності за одержання неправомірної вигоди у разі сприяння порушенню порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. *Верховенство права*. 2017. № 5. С. 131–135.
6. Нікітін А. А. Службова особа як суб'єкт порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. *Європейські перспективи*. 2018. № 1. С. 143–150.
7. Нікітін А. А. Відмежування порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї від суміжних складів злочинів та від адміністративних правопорушень. *Право.ua*. 2017. № 2. С. 192–197.
8. Нікітін А. А. Щодо розуміння поняття «тимчасово окупована територія України» у злочині, передбаченому ст. 332-1 КК України. *Правоохоронна діяльність: історія, сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали наук.-теорет. конф. (м. Київ, 23 берез. 2017 р.). Київ, 2017. С. 110–112.
9. Нікітін А. А. Необхідність наукового дослідження кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. *Кримінологічна теорія та практика досвід проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 берез. 2017 р.). Київ, 2017. С. 90–92.
10. Нікітін А. А. Кваліфікація дій службових осіб правоохоронних органів щодо одержання неправомірної вигоди за сприяння в порушенні порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. *Корупційна злочинність у міжнародному вимірі: форми, методи та засоби протидії* матеріали міжнар. круглого столу (м. Київ, 9–10 листоп. 2017 р.). Київ, 2017. С. 309–314.
11. Нікітін А. А. Суб'єкт злочину, передбаченого ч. 1 ст. 332-1 Кримінального кодексу України. *Безпека дорожнього руху: правові та організаційні аспекти*: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 17 листоп. 2017 р.). Кривий Ріг, 2017. С. 171–175.
12. Нікітін А. А. Засоби вчинення злочину як факультативна ознака об'єктивної сторони порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи*: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 листоп. 2017 р.). Київ, 2017. Ч. 2. С. 66–69.

АНОТАЦІЯ

Нікітін А.А. Кримінальна відповідальність за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2018.

Дисертація є комплексним науковим дослідженням питань кримінально-правової характеристики порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. У роботі досліджено генезис законодавства про кримінальну відповідальність та проведено порівняльно-правовий аналіз законодавства України та зарубіжних країн у частині кримінальної відповідальності за порушення цієї категорії. Визначено родовий і безпосередній об'єкти порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї, охарактеризовано об'єктивні та суб'єктивні ознаки цього злочину, сформульовано науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення правового регулювання відносин у цій сфері.

Ключові слова: порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї, заподіяння шкоди інтересам держави, недоторканність державних кордонів, використання службового становища, кримінальна відповідальність, кримінально-правова кваліфікація, покарання.

АННОТАЦИЯ

Никитин А.А. Уголовная ответственность за нарушение порядка въезда на временно оккупированную территорию Украины и выезда из нее. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2018.

Диссертация посвящена комплексному исследованию теоретических и практических вопросов уголовной ответственности за нарушения порядка въезда на временно оккупированную территорию Украины и выезда из нее.

Раскрыты теоретико-методологические основы исследования уголовной ответственности за данный вид преступления. Рассмотрены исторические особенности становления и развития уголовного законодательства об ответственности за нарушения порядка въезда на территорию Украины и выезда из нее, действующего на землях современной Украины и регулирующего данный вид общественных отношений. Уголовная ответственность за нарушение порядка въезда на временно оккупированную территорию Украины и выезда из нее прошла следующие этапы своего исторического развития: 1) период становления (IX в. – первая половина XVIII в.) 2) период нормативного закрепления (вторая половина XVIII ст. – 1921 г.) 3) советский период (1922–2001 гг.) 4) современный период (2001 г. – по настоящее время).

Проведено основательное сравнительно-правовое исследование. В результате изучения уголовных кодексов зарубежных стран сделано заключение о том, что во многих случаях деяния, схожие с деянием, описанным в ст. 332-1 УК Украины, не являются регулятором правовых отношений, связанных с пересечением государственной границы.

Конкретизированы родовой, видовой и непосредственный объекты этого преступления. Сделан вывод о том, что объективная сторона преступления, предусмотренного ст. 332-1 УК Украины, характеризуется такой совокупностью признаков, как: действие в виде фактического нарушения порядка въезда на временно оккупированную территорию Украины, или выезда из нее; местом совершения такого деяния (территория оккупирована, или территория, прилегающая к этой территории – линия разграничения); моментом окончания преступления – им следует признавать момент нарушения порядка въезда на временно оккупированную территорию Украины, или же выезда из нее

Рассмотрены различные трактовки понятия «нарушение порядка». Проанализированы признаки временно оккупированной территории Украины как места совершения преступления. Обоснована важность теоретического понимания средств совершения преступления.

Определено, что субъектом нарушения порядка въезда на временно оккупированную территорию Украины и выезда из нее есть как общий субъект преступления, т.е. физическое вменяемое лицо, достигшее к моменту совершения преступления 16-летнего возраста, так и специальный.

Субъективная сторона рассматриваемого состава преступления выражается в форме прямого умысла. Мотивы совершения этого преступления характеризуются корыстными или другими личными побуждениями. Представлены аргументы относительно необходимости расширения перечня квалифицирующих признаков и причисления корыстных и иных личных побуждений за нарушение порядка въезда на временно оккупированную территорию Украины и выезда из нее к квалифицирующим признакам этого преступления, сформулированы предложения по дополнению ч. 2 ст. 332-1 УК Украины словосочетанием «... или совершение данного преступления из корыстных или иных личных интересов». Цель конкретизируется в диспозиции ст. 332-1 УК Украины, вследствие чего имеет важное значение для квалификации. Доказано, что понимание цели как признака субъективной стороны данного преступления необходимо сузить.

В процессе исследования определено, что преступление, предусмотренное ст. 332-1 УК Украины, следует отмежевывать от смежных преступлений и правонарушений. Раскрыты особенности уголовной ответственности за получение неправомерной выгоды в случае содействия в нарушении порядка въезда на временно оккупированную территорию Украины и выезда из нее.

Сформулированы научно обоснованные, конкретизированные предложения и рекомендации относительно совершенствования правового регулирования общественных отношений в данной сфере и правоприменительной практики. Сделаны важные теоретические выводы, сформулировано новую редакцию ст. 332-1 УК Украины.

Ключевые слова: нарушение порядка въезда на временно оккупированную территорию Украины и выезда из нее, причинение вреда интересам государства, неприкосновенность государственных границ, использование служебного положения, уголовная ответственность, уголовно-правовая квалификация, наказание.

SUMMARY

Nikitin A. Criminal responsibility for violation of procedure for occupied zone entry/exit. – *Manuscript.*

Thesis for the degree of Doctor of Philosophy in Law, specialty 12.00.08 – Criminal Law and Criminology, Penal Law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2018.

Thesis presents complex research of issues related to criminal responsibility for violation of procedure for occupied zone entry/exit. Paper presents study of relevant legislation genesis (Ukrainian and foreign) with comparative analysis. Objects of the abovementioned crime (generic and direct) are characterized along with its objective and subjective features, formulation is provided for proposals and recommendations aimed at improvement of legal regulations of social relations in this area.

Key words: violation of procedure for occupied zone entry/exit, infliction of damage to state interest, inviolability of state border, power abuse, criminal responsibility, legal classification, punishment.